

<https://doi.org/10.31861/mediaforum.2025.16.195-204>

УДК: 327(529)

© Ірина Кіянка¹

© Павло Катеринчук²

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ ТАЙВАНЮ СТОСОВНО «ТАЙВАНСЬКОГО ПИТАННЯ»: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглянуто період перебування при владі у Тайвані президента Чан Кайші. Зазначено, що для цього періоду характерним була однопартійна диктатура, якій тривалий час вдавалося забезпечувати відносну стабільність свого режиму. Зауважено, що наступник Янь Цзягань зіштовхнувся з викликами у формі швидких дипломатичних втрат: дедалі більше держав розривали дипломатичні відносини з Тайванем та встановлювали їх з Китайською Народною Республікою. Звернено увагу на те, що перебування Янь Цзягань на посаді президента багато хто сприймав як перехідний період, оскільки реальна влада дедалі більше зосереджувалась у Цзян Цзін-го, який обіймав посаду прем'єр-міністра під час президентства Янь Цзяганя та згодом офіційно замінив його у 1978 році. Зауважено на важливості рішення про скасування заборони на обіймання керівних посад в Гоміндані для членів партії, народжених на Тайвані.

195

Вказано, що Лі Денхуей на початку свого президентства намагався створити основу для мирних відносин між сторонами Тайванської протоки, а тому відмовився від політики Чан Кайші щодо протидії комунізму та відновлення єдиної держави і також скасував визнання Комуністичної партії Китаю як повстанської організації.

Розглянуто позицію щодо «тайванського питання» Чень Шуйбяня, який не визнавав «Консенсус 1992 року», а також формулювання, що стосувалися «єдиного Китаю». Зауважено, що Чень Шуйбянь – пер-

¹ Доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних відносин та дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка, E-mail: kiyanka@i.ua; <https://orcid.org/0000-0002-3100-7796>.

² Кандидат політичних наук, кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, E-mail: p.katerynychuk@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-0579-3321>.

ший президент Тайваню, який перебував при владі 2 терміни поспіль протягом 2000-2008 років та був обраний шляхом прямих виборів.

Визначено, що потепління у відносинах між Гомінданом та КПК під час перебування при владі Ма Їнцзю викликали занепокоєння в Демократичній прогресивній партії та значної частини тайванців, що у результаті призвело до протестів у 2014 році під назвою «Рух соняшників». Зауважено, що Цай Інвень публічно заперечувала існування «Консенсусу 1992 року», на відміну від свого попередника від партії Гоміндан Ма Їнцзю.

Згадано про парламентські вибори у Тайвані у 2024 році, на яких кількість місць Демократичної прогресивної партії в парламенті знизилася, і вона тепер не має більшості, що ускладнює втілення передвиборної програми Лай Цінде, яка значною мірою стала продовженням політики Цай Інвень.

Ключові слова: Тайвань, Китай, «тайванське питання», влада, міжнародні відносини, політика.

196

— **The Position of the Taiwan Authorities on the «Taiwan Issue»: a Retrospective Analysis**

The article examines the period of President Chiang Kai-shek's rule in Taiwan. It is noted that this period was characterized by a one-party dictatorship, which for a long time managed to ensure the relative stability of its regime. It is noted that the successor Yen Chia-kan faced challenges in the form of rapid diplomatic losses: more and more states broke off diplomatic relations with Taiwan and established them with the PRC. It is noted that Yen Chia-kan's presidency was perceived by many as a transitional period, since real power was increasingly concentrated in Chiang Ching-kuo, who served as prime minister during Yen Chia-kan's presidency and later officially replaced him in 1978. The importance of the decision to lift the ban on holding leadership positions in the Kuomintang for party members born in Taiwan is noted.

It is indicated that at the beginning of his presidency Lee Teng-hui, tried to create a basis for peace across the Taiwan Strait, and therefore abandoned Chiang Kai-shek's policy of opposing communism and restoring a single state, and also canceled the recognition of the Communist Party of China as a rebel organization.

The position on the "Taiwan issue" of Chen Shui-bian, who did not recognize the "1992 Consensus", as well as the formulations related to "one

China”, is considered. It is noted that Chen Shui-bian is the first president of Taiwan to serve two consecutive terms from 2000 to 2008 and to be elected through direct elections.

It is determined that the warming of relations between the Kuomintang and the Communist Party of China during Ma Ying-jeou’s tenure in power caused concern in the Democratic Progressive Party and a significant part of Taiwanese, which ultimately led to the 2014 protests known as the “Sunflower Movement”. It is noted that Tsai Ing-wen publicly denied the existence of the “1992 Consensus”, unlike her predecessor from the Kuomintang Party, Ma Ying-jeou.

It is mentioned that the 2024 parliamentary elections in Taiwan, in which the number of seats of the Democratic Progressive Party in parliament decreased, and it now does not have a majority, which complicates the implementation of Lai Ching-te’s election program, which to a large extent became a continuation of Tsai Ing-wen’s policies.

Keywords: Taiwan, China, Taiwan issue, government, international relations, politics.

Постановка проблеми. «Тайванське питання» є важливим елементом системи безпеки Азійсько-Тихоокеанського регіону. Незважаючи на обмежене дипломатичне визнання Тайваню міжнародною спільнотою, він все ж глибоко залучений до міжнародних економічних і технологічних процесів. Позиція влади Тайваню стосовно «тайванського питання» змінювалася залежно від політичної партії, що перебувала при владі. У статті увагу зосереджено на ретроспективному аналізі позиції влади Тайваню стосовно проблеми, яка привертає увагу дослідників і у наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Тайванське питання» досліджено у працях українських та закордонних науковців. За цим напрямом варто відзначити науковий доробок П. Білака, О. Теленко, О. Шевчука. Серед закордонних дослідників, які вивчали проблему, варто виокремити Г. Коллінза (G. Collins), Р. Буша (R. Bush), Е. Еріксона (A. Erickson), Дж. Бланшетт (J. Blanchette).

Метою статті є здійснення ретроспективного аналізу позиції влади Тайваню стосовно «тайванського питання».

Методика дослідження. У статті використано загальнонаукові методи дослідження – історичний метод, узагальнення, аналіз і синтез. Історичний метод сприяв дослідженню формування і розвитку

позиції влади Тайваню щодо проблеми в хронологічній послідовності. Метод узагальнення використано для формування ключових висновків за результатами аналізу позицій влади Тайваню. Методи аналізу і синтезу застосовано для ґрунтовного дослідження окремих складових проблеми з метою узагальнення результатів через об'єднання в єдине ціле.

Основні результати дослідження. Для періоду перебування Чан Кайші при владі характерним була однопартійна диктатура, який тривалий час вдавалося забезпечувати відносну стабільність свого режиму. У 1949-1987 роках у Тайвані діяв воєнний стан (один з найдовших в історії), що дозволяло владі зберігати суворий контроль над політичною системою та не допускати інакомислення. Права людини було обмежено, соціальні рухи придушувалися, засоби масової інформації перебували під контролем влади, а інформаційний простір піддавався ідеологічній пропаганді та викривленню.

198 — Після смерті Чан Кайші у 1975 році його наступником став Янь Цзягань (1975-1978). Президентство Янь Цзяганя збіглося з періодом швидких дипломатичних втрат для Китайської Республіки, оскільки все більше країн визнавали Китайську Народну Республіку. Лише протягом 1971-1973 років кількість держав, що мали дипломатичні відносини з Китайською Республікою, зменшилася з 68 до 31 (Cheung H. 2019).

Чан Кайші не мав закордонних поїздок після еміграції на Тайвань. У 1977 році Янь Цзягань відвідав Саудівську Аравію і, таким чином, став першим тайванським очільником, який з офіційним візитом прибув в іншу державу. Поїздка була важливою з огляду на потребу в збереженні дипломатичних позицій Тайваню на міжнародній арені.

Янь Цзягань вважав Китайську Республіку легітимним урядом усього Китаю. Він не визнавав Китайську Народну Республіку і протистояв міжнародному тиску, який ставив під сумнів суверенітет Китайської Республіки над материковим Китаєм.

Перебування Янь Цзяганя на посаді президента багато хто сприймав як перехідний період, оскільки реальна влада дедалі більше переходила до Цзян Цзінго, який обіймав посаду прем'єр-міністра під час президентства Янь Цзяганя та замінив його у 1978 році.

Цзян Цзінго розглядав відновлення контролю над усім Китаєм. Він також допускав можливість возз'єднання, але у разі, якщо при владі в Китайській Народній Республіці перебували б не комуністи.

Цзян Цзінго вважав, що жителі материкового Китаю самі бажали б об'єднання з Тайванем, побачивши успіх реформ у Тайвані.

Важливим рішенням, яке вплинуло на майбутнє Тайваню, стало скасування заборони на обіймання керівних посад в Гоміндані для членів партії, народжених на Тайвані. Обраний віце-президентом Лі Денхуей був родом з Тайваню. Він згодом став першим президентом, який народився на Тайвані. Це ознаменувало зміну підходів, адже за часів батька Цзяна Цзінго – Чан Кайші – політичне керівництво партії становили вихідці з материкового Китаю.

Цзян Цзінго виступав проти офіційної незалежності Тайваню, оскільки це б підривало легітимність Китайської Республіки і спровокувало б військову відповідь з боку Китайської Народної Республіки. Хоча Цзян Цзінго не допускав розвитку політичних груп на підтримку незалежності, він все ж надавав більше політичної свободи у порівнянні з попередніми президентами. Цьому сприяло також скасування воєнного стану в 1987 році та обмежена реакція на незаконне створення Демократичної прогресивної партії (на час дії воєнного стану заборонялося створювати опозиційні рухи), незважаючи на заклики членів Гоміндану до більш жорстких дій (Hansson U. 2007).

Лі Денхуей. На початку свого президентства Лі Денхуей (1988-2000) намагався створити основу для мирних відносин між сторонами Тайванської протоки, а тому відмовився від політики Чан Кайші щодо протидії комунізму та відновлення єдиної держави. Він також скасував визнання Комуністичної партії Китаю як повстанської організації.

У часи перебування при владі Лі Денхуея на початку 1990-х років Китайська Народна Республіка і Тайвань створили неурядові організації – Асоціацію відносин через Тайванську протоку та Фонд обміну між берегами протоки. Утворення проксі-інституцій повинно було сприяти налагодженню діалогу між сторонами.

Втім, у 1992 році організації не могли дійти згоди щодо політичної ситуації по обидва боки Тайванської протоки. Фонд обміну між берегами протоки запропонував кожній зі сторін викласти свою позицію щодо «єдиного Китаю», проте безрезультатно. Згодом ця ж сама організація надіслала листа на адресу Асоціації відносин через Тайванську протоку, у якому запропонувала сторонам представити свої рішення, але вже усно і кожній окремо. Окрім цього, фонд долучив свою позицію, яка відповідає Керівним принципам націо-

нального об'єднання та постанові, прийнятій Радою національного об'єднання Китайської Республіки 1 серпня 1992 року. У ній йшлося про те, що обидві сторони Тайванської протоки наполягають на принципі «єдиного Китаю», але вони мають різні погляди на його значення. З позиції Пекіна «єдиний Китай» стосується Китайської Народної Республіки, а з позиції Тайбея – Китайської Республіки (Yu-Jie C., Jerome C. 2019).

Асоціація відносин через Тайванську протоку погодилася з такою пропозицією, про що в той самий день повідомила телефонним дзвінком Фонд обміну між берегами протоки. Там також зазначили, що зроблять усну заяву, згідно з якою «обидві сторони Тайванської протоки у своєму прагненні об'єднати націю наполягають на принципі «єдиного Китаю».

Організації продовжили вести перемовини і у 1993 році підписали угоди з технічних питань: «Угода про автентифікацію документів», «Угода про відстеження та компенсацію за втрачену зареєстровану кореспонденцію», «Угода про встановлення систематичного зв'язку та каналів зв'язку між Фондом обміну між берегами протоки та Асоціацією відносин через Тайванську протоку» та «Спільна угода за результатами переговорів Ку-Вана» (Ван Даохан та Ку Ченфу – голови вищезазначених організацій). Сторони не уклали угод щодо територіального питання та визначення «єдиного Китаю» (Mainland Affairs Council).

У Тайвані Лі Денхуей вважають «батьком демократії». Він активно сприяв демократичним перетворенням, що включали запровадження прямих президентських виборів, на яких у 1996 році він здобув перемогу. У Китайській Народній Республіці Лі Денхуей вважають прибічником незалежності Тайваню, зокрема через характеристику відносин з Китайською Народною Республікою як «міждержавні або принаймні особливі міждержавні відносини» під час інтерв'ю німецькій радіостанції «Deutsche Welle» у 1999 році. У результаті Китайська Народна Республіка скасувала візит Ван Даохана – очільника Асоціації відносин через Тайванську протоку. Згодом у 2004 році, коли Лі Денхуей вже не був президентом, він пояснив причину своїх дій. За його словами, Ван Даохан мав прибути з візитом на Тайвань у квітні 1999 року, але згодом переніс його на кінець жовтня 1999 року. Лі Денхуей остерігався того, що Китайська Народна Республіка може оголосити про запланований візит Ван Даохана у день 50-річчя утво-

рення Китайської Народної Республіки – 1 жовтня та подати це як перемогу китайської революції (Jacobs J. B., Ben Liu I.-H. 2007).

Чень Шуйбянь – перший президент Тайваню, який перебував при владі 2 терміни поспіль протягом 2000-2008 років та був обраний шляхом прямих виборів. Він не визнавав «Консенсус 1992 року», а також формулювання, що стосувалися «єдиного Китаю». Під час своєї першої інавгураційної промови у 2000 році Чень Шуйбянь пообіцяв дотримуватись політики «чотирьох ні та одного без», що мало сприяти стабільності у відносинах між Китайською Народною Республікою і Тайванем. Політика «чотирьох ні» передбачала:

1. Ні незалежності Тайваню;
2. Ні зміні назви (з «Китайської Республіки» на «Республіку Тайвань»);
3. Ні включенню «доктрини двох держав» до конституції;
4. Ні просуванню референдуму про зміну статус-кво (Proceedings of the fourth Asia-Pacific Research. 2019).

Політика «одного без» полягала у нерозформуванні Ради національного об'єднання, створеної за часів попередника Лі Денхуея. Рада розробила керівні принципи національного об'єднання Китаю, передумовою для перемовин щодо якого мала бути демократизація Китайської Народної Республіки. Втім, роботу Ради було зупинено у 2006 році (Proceedings of the fourth Asia-Pacific Research. 2019).

У 2008 році Чена було заарештовано та засуджено до довічного ув'язнення. Згодом термін ув'язнення за результатами розгляду апеляції було зменшено до 20 років. Колишнього президента визнали винним у корупції, відмиванні грошей та підробці документів. Дружина Чень Шуйбяня також отримала тюремне ув'язнення (Taiwan ex-president).

Тайвань під час адміністрації Ма Їнцзю (2008-2016) намагався вступити до Організації Об'єднаних Націй. У 2009 році Тайбей у заяві на вступ уперше вказав «Тайвань» замість «Китайська Республіка» та очікувано отримав відмову (Ryan A. 2007). Потепління у відносинах між Гомінданом та Комуністичною партією Китаю під час перебування при владі Ма Їнцзю викликали занепокоєння в Демократичній прогресивній партії та значної частини тайванців, що у результаті призвело до протестів у 2014 році під назвою «Рух соняшників». Таку назву вони отримали через те, що символом протестів став соняшник. Сотні тисяч людей підтримали студентів і взяли участь у

мітингах проти торговельної угоди з Китайською Народною Республікою (Li Y. 2024). Протести тривали понад три тижні (18 березня – 10 квітня 2014 року) і завершилися відкликанням законопроекту про ратифікацію Угоди про торгівлю послугами між двома сторонами протоки, що була укладена в червні 2013 року. Підписантами виступали Фонд обміну між берегами протоки та Асоціація відносин через Тайванську протоку (Yan-Chih M. 2013).

Цай Інвень. Незважаючи на те що після обрання на перший термін президента Китайської Республіки (2016) Цай Інвень у промові заявляла про те, що не буде змінювати статус-кво і не планує просувати незалежність Тайваню (Inaugural address), вона згодом почала публічно заперечувати існування «Консенсусу 1992 року», на відміну від свого попередника від партії Гоміндан Ма Їнцзю.

202 — Утім, незважаючи на несприйняття моделі «одна країна, дві системи», адміністрація Цай Інвень була готова «працювати з владою Пекіна, щоб знайти взаємоприйнятну домовленість для підтримки миру та стабільності в Тайванській протоці». Про це вона заявила 10 жовтня 2022 року в промові на честь Національного Дня незадовго до з'їзду Комуністичної партії Китаю (President Tsai delivers 2022 National Day).

Після новорічної промови та за 2 тижні до президентських виборів у 2024 році Цай Інвень заявила, що найбільшою загрозою для суверенітету Тайваню є «сліпе дотримання так званого «Консенсусу 1992 року» (Tsai warns against linking Constitution). Вона вважала, що Тайвань вже є незалежною країною, а тому немає потреби проголошувати незалежність.

Лай Цінде. На 8-х прямих президентських виборах у Тайвані, що відбулися 13 січня 2024 року, перемогу здобув представник від керівної Демократичної прогресивної партії Лай Цінде. Він змінив Цай Інвень, яка перебувала на посаді два терміни поспіль (з 2016 року) і відповідно до чинної Конституції не мала права переобиратися знову.

Як зазначають експерти вашингтонського Центру стратегічних і міжнародних досліджень (Center for Strategic and International Studies), те, що Лай Цінде не набрав абсолютної більшості голосів «ставить його в суттєво іншу політичну ситуацію проти нинішнього президента Цай Інвень, яка виграла вибори у 2016 і 2020 роках, набравши понад 56% голосів» (Taiwan's 2024 Elections). Вони вважають,

що це пов'язано з Ке Венчже від Тайванської народної партії, який отримав більше голосів, ніж будь-який інший кандидат від третьої партії з початку 2000 років. Під третьою партією мається на увазі будь-яка інша партія, окрім Демократичної прогресивної партії та Гоміндану, між якими зазвичай відбувається основна конкуренція на президентських та парламентських виборах.

Кількість місць Демократичної прогресивної партії в парламенті знизилася, і вона тепер не має більшості, що ускладнює втілення передвборної програми Лай Цінде, яка значною мірою стала продовженням політики Цай Інвень. Таким чином, уперше з 2004 року жодна партія не отримала абсолютної більшості (Taiwan's 2024 Elections).

Висновки. Підводячи підсумки щодо позиції владних кіл стосовно «тайванського питання» упродовж тривалої політичної доби, можна констатувати таке. З урахуванням динаміки політичних процесів та зміни режиму з авторитарного на демократичний можна констатувати, що позиція влади Тайваню щодо «тайванського питання» стала більш поміркованою і водночас направленою на збереження власного суверенітету та встановлення діалогу з КНР на рівних. Примітно, що протягом усього періоду існування «тайванського питання» при владі у Тайвані перебували представники двох найбільших партій – Демократичної прогресивної партії та Гоміндану, між якими розгорталася основна внутрішньополітична боротьба.

203

References:

1. Cheung H. 2019. Taiwan in Time: The (often) forgotten president. Taipei Times. URL: <https://www.taipetimes.com/News/feat/archives/2019/03/31/2003712511>.
2. Hansson U. 2007. Chiang Ching-Kuo – A Motive Analysis. URL: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1319621&fileId=1319622>.
3. Inaugural address of ROC 14th-term President Tsai Ing-wen. Office of the President, ROC (Taiwan). URL: <https://english.president.gov.tw/News/4893>.
4. Jacobs J. B., Ben Liu I.-H. 2007. Lee Teng-hui and the Idea of “Taiwan”. The China Quarterly. Vol. 190. P. 375–393. URL: <https://doi.org/10.1017/s0305741007001245>.
5. Li Y. 2024. How Taiwan's Sunflower Movement let young people speak up – DW – 03/15/2024. Deutsche Welle. URL: <https://www>.

dw.com/en/how-taiwans-sunflower-movement-let-young-people-speak-up/a-68556695.

6. Mainland Affairs Council, Republic of China (Taiwan). Mainland Affairs Council. URL: https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=8A319E37A32E01EA&ms=2413CFE1BCE87E0E&ms=D6A36C53F3FB9CC1.

7. President Tsai delivers 2022 National Day Address. Office of the President, ROC (Taiwan). URL: <https://english.president.gov.tw/News/6348>.

8. Proceedings of the fourth Asia-Pacific Research in Social Sciences and Humanities, Arts and Humanities Stream (AHS-APRISH 2019). Atlantis Press. URL: <https://www.atlantis-press.com/proceedings/ahs-aprish-19>.

9. Ryan A. 2007. UN Rejects Taiwan's Application for Membership. Voice of America. URL: <https://www.voanews.com/a/a-13-2007-07-24-voa18/402694.html>

204

— 10. Taiwan ex-president Chen Shui-bian gets extra jail term. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-14678192>.

11. Taiwan's 2024 Elections: Results and Implications / B. Hart et al. Center for Strategic and International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/taiwans-2024-elections-results-and-implications>.

12. Tsai warns against linking Constitution with '1992 consensus'. The Taipei Times. URL: <https://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2024/01/01/2003811466>.

13. Yan-Chih M. 2013. Cross-strait service trade pact signed. Taipei Times. URL: <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2013/06/22/2003565371>.

14. Yu-Jie C., Jerome C. 2019. China-Taiwan Relations Re-Examined: The '1992 Consensus' and Cross-Strait Agreements. University of Pennsylvania Asian Law Review. Vol. 14, no. 1. P. 1–40. URL: <https://ssrn.com/abstract=3259789>